

Met e Ergin (28 Mart 1934 - 5 Ekim 2015)

Çevirmen. Robert Kolej mezunudur. Bir süre Boğaziçi Üniversitesi İngiliz Filolojisi bölümünde eğitim gördü. Lev Tolstoy, Jack London, Mihail Şolohov, Ernest Hemingway, Bertrand Russell, Bernard Shaw, Erskine Caldwell, O'Henry gibi yazarların eserlerini Türkçeye kazandırdı.

Gani Yener (1929 -)

Emektar çevirmenlerimizdendir. Mihail Şolohov'un *Durgun Don* eserinin yanı sıra, *Vadim O Kadar Yeşildi ki* (R. Llewellyn), *Chillon Mahpusu* (Lord Byron), *Nil Cinayeti* (A. Christie) gibi eserleri Türkçeye kazandırdı. Ayrıca, çok sayıda çocuk kitabı çevirisi vardır.

•••

Met e Ergin ile Gani Yener'in İngilizceden yaptığı *Durgun Don* çevirisi Hasan Âli Ediz tarafından Rusça aslıyla karşılaştırılmış, ilk olarak 1965 yılında Altın Kitaplar tarafından dört cilt halinde yayımlanmıştır. Yordam Edebiyat'ın bu basımında, çevirmenler tarafından gözden geçirilen Engin Yayıncılık basımı (Yeniden Gözden Geçirilmiş Dokuzuncu Basım, 1991) esas alınmıştır.

Eserin orijinal adı:
Тихий Дон - Tihiy Don

Mete Ergin - Gani Yener
***Durgun Don* çevirisinin**
önceki basımları:

1965-1971, Altın Kitaplar (4 cilt)
(*Üç Basım*)

1982-1988, Sosyal Yayınlar (4 cilt)
(*Beş Basım*)

1990-2010, Engin Yayıncılık (4 cilt)
(*İki Basım*)

MIHAIL ŞOLOHOV

DURGUN DON

ROMAN

TÜRKÇESİ

METE ERGİN – GANİ YENER

RUSÇA ASLIYLA KARŐILAŐTIRAN:

HASAN ĀLİ EDİZ

ÜÇÜNCÜ KİTAP

yordam
edebiyat

Yordam Edebiyat: 33 • **Durgun Don III** • Mihail Şolohov
ISBN 978-605-172-245-0 (Tk) - 978-605-172-248-1
Türkçesi: Mete Ergin - Gani Yener • *Düzeltilme:* Didem Gerçek
Kapak ve İç Tasarım: Savaş Çekiç • *Sayfa Düzeni:* Gönül Göner
Birinci Basım: Ocak 2018
© Yordam Kitap, 2018

Yordam Kitap Basın ve Yayın Tic. Ltd. Şti. (Sertifika No: 10829)
Çatalçeşme Sokağı Gendaş Han No: 19 Kat: 3 34110 Çağaloğlu - İstanbul
Tel: 0212 528 19 10 • **Faks:** 0212 528 19 09
W: www.yordamkitap.com • **E:** info@yordamkitap.com
www.facebook.com/YordamEdebiyat • www.twitter.com/YordamEdebiyat

---

Baskı: Yazın Basın Yayın Matbaacılık Turizm Tic.Ltd.Şti. (Sertifika No: 12028)
İ.O.S.B. Çevre Sanayi Sitesi 8. Blok No:38-40-42-44
Başakşehir - İstanbul
Tel: 0212 5650122

DURGUN DON

ROMAN

Ey Babamız, durgun ve şanlı Don.
Velinimetimiz bizim, Don İvanoviç,
Adın kutsal,
Ünün büyük, temizdir.
Ama bir zamanlar hızlı akardın sen, ey Don,
Hızlı ve temiz.
Oysa şimdi, ey Don, çamurlu akıyorsun,
Aktıkça çamurlanıyor, aktıkça bulanıyorsun.
İşte o vakit, durgun ve şanlı Don konuştu:
“Nasıl olur da çamurlu akmam?
Güzel şahinlerimi, Don Kazaklarını,
Uzaklara uçurdum.
Onlar uzaklardayken, sularım, kıyılarımla yer de yer,
Ve onlar uzaklardayken.
Sarı kumlarımın ince kıvrımları uzar da gider.”

Eski Kazak Şarkısı

ÜÇÜNCÜ KİTAP

ALTINCI BÖLÜM

I

1918 Nisanında, Don bölgesinde büyük bir yarıлма oldu. Kuzey ilçelerinin –Koper, Ust-Medveditsa ve yukarı Don ırmaklarının suladığı ilçelerin– cepheden dönen Kazakları, Kızıl Muhafız müfrezeleriyle birlikte geri çekildi, aşağı Don ilçelerinin Kazakları da onları süre süre bölgenin sınırlarına doğru sıkıştırdı.

Koper ilçesi Kazakları hemen hemen son neferine kadar Kızıllara katılmış ve Ust-Medveditskaya ilçesi Kazaklarının aşağı yukarı yarısıyla, yukarı Don Kazaklarının çok az bir bölümü tarafından desteklenmişti.

Bu büyük bölünme ancak 1918’de tamamlandı. Ne var ki bölünmenin başlangıcı yüzyıllarca öncesine; ne verimli toprakları, ne bağları ne de işe yarar avcılık ve balıkçılık alanları bulunan, yoksul kuzeyli Kazakların zaman zaman Çerkask’tan ayrılıp, diledikleri gibi Büyük Rusya topraklarına indiği, Stenka Razin’den bu yana bütün ayaklanmaların belli başlı kalelerini oluşturduğu dönemlere dayanır. Çarlık idaresinin mutlakiyet rejimi altında ezilen bütün eyalette huzursuzluğun kaynadığı daha sonraki dönemlerde bile, açıktan açığa başkaldıran ve atamanlarının önderliğinde çarlık sistemini temellerine kadar sarsan, imparatorun birlikleriyle savaşan, Don’da mavna konvoylarını vuran, ta Volga’ya kadar uzanıp Zaporojye’nin sindirilmiş Kazaklarını ayaklanmaya kışkırtanlar hep yukarı ilçelerin Kazaklarıydı.

Nisan sonunda Kızıllar Don bölgesinin üçte ikisini boşalttı. Bir çeşit yerel hükümet kurulması zorunluluğu doğdu ve Don Geçici Hükümeti üyeleriyle ilçelerden ve ordu birliklerinden gelecek delegelerle bir konsey toplanması, toplantı tarihi olarak da 28 Nisan günü kararlaştırıldı.

Tatarski köyüne Vyeşenskaya atamanından gelen bir bildiri de, ayın 22'sinde Vyeşenskaya'da, konseye gönderilecek delegelerin seçilmesi için bir toplantı yapılacağı haber veriliyordu. Miron Korşunov, bildiriye köy toplantısında okudu ve köylü Vyeşenskaya'ya Miron'u, Bogatiryov Dede'yi, bir de Panteley Melehov'u göndermeye karar verdi.

Vyeşenskaya'daki toplantıda Panteley Melehov, Ordu Konseyine delege seçildi. Panteley aynı gün köyüne döndü ve Novoçerkask'a zamanında varabilmek için, ertesi sabah Miron Korşunov'la birlikte Millerovo'ya hareket etmeye karar verdi. Miron gazyağı, sabun ve ev ihtiyaçları için başka şeyler satın almak, aynı zamanda Mokov'a birkaç kalbur ile değirmen milinin yatağı için döküm madeni alarak biraz para kazanmak amacıyla gitmek istiyordu Millerovo'ya.

Şafak sökerken yola çıktılar. Miron Korşunov'un yağız atları ufak arabayı kolaylıkla çekiyordu. İki adam, rengârenk hasır arabada yan yana oturuyordu. Köyün üst başındaki tepeye vardıklarında konuşmaya başladılar. Millerovo'da Almanlar bulunduğu için Miron kaygılı bir tavırla sordu:

“Almanlar bizi vurmaya filan kalkar mı dersin? Kaba saba heriflerdir onlar.”

“Hayır,” diye ona güven verdi Panteley. “Geçen gün Matvey Kaşulin, Millerovo'daydı, heriflerin korktuğunu söylüyor. Kazaklara dokunmaya cesaret edemezler.”

Miron gülümsedi; gülümsemesi kızıl sakalının içinde kayboldu. Vişne dalından kamçıyla oynuyordu. Besbelli yüreği biraz daha ferahlamıştı; konuşmayı başka konulara çevirdi:

“Nasıl bir hükümet kurulmalı, ne dersin?” diye sordu. “Bir atamanımız olacak. Bizden biri. Kazak!”

“İnşallah! İyi bir ataman seçin bari. Çingene atı nasıl incelirse, siz de öyle iyice inceleyin o generalleri.”

“İnceleriz. Don Kazakları arasında hâlâ akıllı kişiler var.”

“Olabilir dünürüm... ama aptallar da var.” Miron'un gözlerinin kenarları kırış kırış oldu, çilli yüzü kederli bir ifadeyle bulutlandı.

“Benim Mitka'yı adam edebilirim sanmıştım, okuyup subay olmasını istiyordum, ama kilise okulunu bile bitiremedi, daha ikinci klası kaçtı okuldan.”

Bir dakika kadar sustular; Bolşeviklerin peşine düşen oğullarını düşünüyordular. Araba arızalı yolda sarsıntılarla, hoplaya zıplaya gidiyordu; araba sarsıldıkça iki ihtiyar da ağa düşmüş balık gibi birbirlerinin üstüne üstüne gelip çarpışıyordu.

Panteley, “Acaba bizim Kazaklar şimdi nerede ola?” diye içini çekerek sordu.

“Koper’e kadar çıkmışlar. Fedot geçen gün köye döndü, atını kaybetmiş. Tişanskaya’ya doğru ilerlediklerini söyledi.”

Yine sustular. Bir rüzgâr sırtlarını üşüttü. Artlarında, Don’un ötesinde, şafağın alev alev ateşi ormanları, çayırları, gölleri, koruların içindeki açıklıkları sessizce, görkemle tutuşturuyordu. Kumluk bayır sapsarı bir bal peteğine benziyor, rüzgârın yığıldığı ufak kum tepeciklerinden donuk bir tunç rengi yansıyor.

Bahar nazlı nazlı geliyordu. Ormanlık arazinin maviye çalan yeşili, yerini çeşitli tonlarda yeşil bir örtüye bırakmış, bozkır çiçeklerle bezenmiş, sel suları çekilmiş ve çukurda kalan sulak çayırlarda pırlıl pırlıl sayısız gölcükler bırakmıştı, ama dik yamaçların kuytularında, havanın yumuşamasıyla göz göz olmuş karlar meydan okurcasına beyaz, hâlâ ışıltılar saçıyor.

Millerovo’ya ertesi akşam vardılar ve geceyi tahıl deposunun yakınlarında oturan Ukraynalı bir tanıdıklarının evinde geçirdiler. Ertesi sabah kahvaltıdan sonra Panteley istasyona gitti. Miron da atlarını koşup alışverişe çıktı. Demiryolu geçidini kazasız belasız aştı ve o sırada, ömründe ilk kez Alman gördü. Üç muhafız, Miron’un önünde yolun bir tarafından öbür tarafına geçiyordu. İçlerinden kısa boylu, gür sakallı biri elini salladı.

Miron kaygıyla dudaklarını ısırarak atları durdurmak için dizginlere asıldı. Almanlar yanına geldi. Uzun boylu, besili bir Prusyalı, pırlıl pırlıl parlayan beyaz dişlerini meydana çıkaran bir gülümsemeyle, “Şuraya bakın, sahici bir Kazak, hem de canlı!” dedi. “Üstelik sırtında üniforması da var. Oğulları bize karşı savaşmıştır herhalde. Berlin’e gönderelim şunu. Merakla seyredeler.”

“Bize atları gerekli onun, kendisinin canı cehenneme!” Gür, yanık kahverengi sakallı olan, atların baş tarafından sakınarak dolandı, arabaya yaklaştı.

“İn bakalım aşağı ihtiyar! Değirmenden istasyona un götüreceğiz; atların lazım bize. İn aşağı dedim! Sonra komutandan alırsın atlarını.” Eliyle değirmeni gösterdi ve ne demek istediğini çok iyi anlatan bir hareketle, Miron’u arabadan inmeye davet etti. Almanın iki arkadaşı dönüp değirmene doğru yürüdü. Arada bir geriye bakıp bakıp gülüyorlardı. Miron’un yüzü yeşile çalar kurşuni bir renk aldı, çevik bir hareketle arabadan aşağı atladı ve hayvanları yürütmek için atların başına gitti.

Kafasından şimşek gibi, ‘Panteley’in yanımda olmaması ne yazık!’ düşüncesi geçti, içini bir ürperti kapladı. ‘Atları alacaklar. Ne demeye yalnız başıma çıktım yola!’

Alman dudaklarını büzerek Miron’u kolundan yakaladı ve değirmene doğru dönmesini işaret etti.

Miron bembeyaz kesilerek, “Bırak!” diye kolunu çekip kurtardı. “Çek şu temiz ellerini atlarımdan, alamazsın onları!”

Miron’un sesinin tonundan onun ne demek istediğini anlamıştı Alman. Mavimsi beyaz dişlerini göstererek gözlerini sert sert Kazak’a dikti; otoriter sesinde sinirli bir eda vardı. Elini, omzunda asılı tüfeğinin kayışına götürdü, ama tam o sırada Miron’un aklına gençliği geldi. Almanın elmacık kemiğinin üstüne bir muşta attı. Adamın kafası geriye doğru kaykıldı, miğferinin çene kayışı koptu. Alman boylu boyunca yere yuvarlandı, kan tükürerek ayağa kalkmaya çalışırken, Miron kafasının ardına bir yumruk daha indirdi, çevresine bir göz attı ve askerın tüfeğini kaptı. Kafası hızlı çalışıyordu. Miron atları geriye çevirirken, artık askerın arkasından ateş edemeyeceğini biliyordu; biricik korkusu, istasyondaki öteki Almanların onu görmesiydi. Yağız atlar şimdiye kadar hiç böylesine bir hızla koşmamıştı! Arabanın tekerlekleri bir düğünde bile böylesine takırdamamıştı. ‘Tanrım, sen beni koru! Sen beni kurtar ulu Tanrım! Tanrı baba aşkına!’ diye mırıldanıp duruyordu Miron kamçıyı veriştirirken. İçine işlemiş tamahkârlığı az daha felaketine neden olacaktı. Eşyasını almak için Ukraynalının evine gitmek istiyordu. Ne var ki, sağduyusu ağır bastı, kasabadan çıktı Miron. İlk köye kadar olan yirmi verst (sonradan kendisinin anlattığı gibi), ateşten arabasında giden İlyas peygamberden hızlı aldı. Ukraynalı bir tanıdığıın avlusuna daldı ve bir canlı

cenaze gibi, adama olanları anlatıp kendisini ve atlarını saklaması için yalvardı:

“Sakla beni! Ne istersen veririm! Yeter ki beni ölümden kurtar, bir yere sakla. Sana bir koyun sürüsü gönderirim. En iyi koyunlarımın yarısını hiç çekinmeden veririm,” diye yalvar yakar olup söz verdi Miron, bir yandan da arabasını sundurmanın altına çekti.

Gece bastırana kadar Ukraynalının yanında kaldı, sonra tekrar yola koyuldu, bir deli gibi sürdü arabayı, köpük içinde bıraktı atları. Ancak Millerovo’yla arayı iyice açtıktan sonra dizginleri çekti. Bir sonraki köye varmazdan önce, ele geçirdiği tüfeği oturduğu yerin altından çıkardı, alt tarafına sabit kalemle Alman’ın adı yazılı olan tüfek kayışını inceledi ve rahat bir soluk alarak homurdandı:

‘Yakalayamadınız işte beni, şeytanın dölleri. Yetişemediniz bana!’

Ne var ki Ukraynalıya vadettiği koyunları göndermedi Miron. O sonbahar, Ukraynalının köyüne uğradı ve adamın gözlerini umutla kendisine diktiğini görünce, “Bütün koyunlarımıza kıran girdi...” dedi. “Koyundan yana durumumuz çok kötü, ama sana kendi bahçemden armut getirdim biraz, eski günlerin hatırı için.” Arabasından, yolculuk sırasında ezilmiş bir çuval armut çıkardı, gözlerini kurnaz kurnaz başka tarafa çevirerek, “Bizim armutlar güzeldir, çok güzel...” dedi ve çarçabuk veda etti.

Miron dört nala Millerovo’dan kaçarken Panteley istasyondaydı. Genç bir Alman subay ona geçiş iznini yazdı, bir tercüman aracılığıyla sorular sordu ve ucuz bir puro yakıp iyilikçi bir tavırla, “Geçiş iznini al bakalım,” dedi, “ama unutma, size aklı başında bir hükümet gerek. Kendinize bir başkan, bir çar, ne isterseniz onu seçin, yeter ki devlet idare etmesini bilsin ve Almanya’ya sadık bir siyaset izlesin.”

Panteley hiç de dostça olmayan bakışlarını yiyecek gibi ona dikti, geçiş kâğıdını aldı, bilek almaya gitti. Novoçerkask’a varınca, kentteki genç subay kalabalığı onu şaşırttı. Subaylar sokakları dolduruyor, lokantalarda oturuyor, Ataman Sarayı ve konseyin toplanacağı mahkeme binası çevresinde kalabalık gruplar halinde toplanıyordu.

Panteley delegelere ayrılan evde kendi bölgesinden birçok Kazakla karşılaştı. Delegelerin çoğunluğunu Kazaklar oluşturuyordu; birkaç subay, subaylardan biraz daha çok da taşra aydınlarının temsilcileri

vardı. Konuşmalar belli belirsiz, bir taşra hükümeti kurma konusu çevresinde dönüyordu, ama yalnız bir şey açıkça ortaya çıkıyordu; bir ataman seçilmeliydi. Sevilen birkaç Kazak generalin adı ortaya atılıyor, adayların meziyetleri ayrı ayrı tartışılıyordu.

Panteley, Novoçerkask'a vardığı gün, akşam çayından sonra evinden getirdiği yiyeceklerin bir kısmını rahatça yemek için odasına çıktı. Masanın üzerine biraz kurutulmuş sazan koydu, ekmeği kesti. Komşu köylerden iki Kazakla daha başka birkaç kişi yemeğine ortak oldu. Cephedeki durumdan başlayarak konuşma yavaş yavaş hükümeti seçme konusuna geldi.

Seyrek sakallı bir Kazak içini çekerek, "Rahmetli General Kaledin'den daha iyisi bulunmazdı, toprağı bol olsun," dedi.

"Gerçekten de öyle," diye bir başkası onu destekledi.

Bölge delegesi bir üsteğmen heyecanla lafa karıştı:

"'Uygun adam yok,' da ne demek? General Krasnov'a ne olmuş?"

"Ne Krasnov'u?"

"Böyle bir soru sormaya utanmıyor musunuz beyler? Kendisi ünlü bir generaldir, Üçüncü Süvari Kolordusu komutanıdır; son derece zeki bir insan, bir St. George Şövalyesi, üstün yetenek sahibi bir alay komutanıdır."

Üsteğmenin ateşli ve aşırı övgü taşıyan sözlerine öfkelenen savaşı alaylardan birinin temsilcisi bir delege, "Biz biliriz onun bütün yeteneklerini!" dedi. "Çok iyi bir generaldir! Alman savaşında gösterdi ne mal olduğunu! Eğer devrim çıkmasaydı, tugay komutanlığından öteye geçemezdi."

Üsteğmen buz gibi bir ses tonuyla, "General Krasnov'u tanımadığın halde bu şekilde konuşmaya nasıl cüret ediyorsun!" diye cevap verdi. "Ve herkesin saygı duyduğu bir generalden böyle bir dille nasıl söz edersin! Bir sıra neferi olduğunu unutmuş görünüyorsun."

Kazak şaşırarak mırıldandı:

"Ben sadece onun komutası altında askerlik yaptığımı söylemek istedim, Ekselans. Avusturya Cephesinde alayımızı dikenli teller üstüne sürmüştü. Onun için kendisini pek tutmazdık. Ama tabii, bambaşka bir insan olabilir!"

Panteley, "Generale St. George madalyasını boşuna mı vermişler sanıyorsun, budala!" diye Kazak'ın üstüne bir yürüdü, az daha

balığın kılıcı boğazına takılıyordu öfkesinden. “Sizler hep homurdanmaya alışmışsınız; her şey kötü sizce, hiçbir şeye dayanamazsınız siz. Biraz daha az konuşsanız bütün bu belalar gelmezdi başımıza. Saksaganlar siz de!”

Bütün Çerkask bölgesi tek vücut olmuş, Krasnov’u tutuyordu. Yaşlılar onu seviyordu. Çoğu Rus-Japon Savaşında onun emrinde çarpışmıştı. Subaylar onun geçmişini beğeniyordu; Krasnov hassa subaylığı yapmıştı, mükemmel bir eğitim görmüş, imparatorun sarayında imparatorun maiyetinde bulunmuştu. Liberal aydınlar da, onun sadece generallikle kalmayıp, subayların hayatları hakkında hikâyeleri çeşitli dergilerde yayımlanan ve bir asker olmasına rağmen kültürlü sayılabilecek bir yazar oluşunu beğeniyordu.

Delegeler arasında Krasnov’dan yana müthiş bir propaganda gidiyordu. Öteki generallerin adları anılmaz oldu. Krasnov’u destekleyen subaylar, Bogayevski’nin Denikin’le pek sıkı fıkı olduğunu ve eğer o ataman seçilirse, Bolşevikler tepelenip Beyaz Muhafızlar Moskova’ya girer girmez Kazakların bütün ayrıcalıklarıyla özerkliklerinin kısa zamanda kaldırılacağını yaydılar etrafa.

Krasnov’a karşı olanlar da vardı. Delegeler arasında bir öğretmen, generalin ününe gölge düşürmek için boşu boşuna uğraştı. Delegelerin dairelerini dolaşıp Kazakların kılı kulaklarına zehrini akıttı durdu:

“Krasnov ha! Kokuşmuş bir generaldir o, yazarlığı ise daha da berbat! İki tarafa birden yaranmak istiyor yılan! Ulusal bir ün kazanmak, bir yandan da aklı sıra masum demokrat görünmek sevdasında. Sözlerime kulak verin, önüne çıkacak ilk alıcıya varıyla yoğuyla satacaktır Don’u bu herif! Bir hiçtir bu adam! Devlet adamlığı filan palavra. Bize Agayev gibi bir adam gerek. O bambaşkadır.”

Ne var ki öğretmen boşuna nefes tüketti. Mayısın 1’inde, konseyin üçüncü günü, General Krasnov’u çağırın sesler duyulur duyulmaz, toplantıya katılanları bir heyecan kapladı.

Subayların şiddetle alkışladığını gören Kazaklar da acemi acemi avuçlarını birbirine vurmaya başladı. Ağır işten nasırlaşmış kara ellerinden, balkonu ve koridorları dolduran hanımların, subayların ve öğrencilerin yumuşak avuçlarından yükselen nazik alkış müziğine hiç benzemeyen kuru, kaba bir ses çıkıyordu.

Ama uzun boylu bir general iri adımlarla kürsüye doğru yürüyünce salon alkış sesleri ve yaşa nidalarıyla inledi. Yaşlı olmasına rağmen genç ve yakışıklı duran, göğsü nişanlarla, madalyalarla bezeli, kartpostal resmine poz verir gibi tavırlar takınan ve yüzünde derin bir heyecan ifadesi okunan bu general, orada bulunanların çoğunun gözünde eski İmparatorluğun görkemini belli belirsiz canlandırıyor gibiydi.

Panteley'in gözleri yaşardı, kasketinin içinden çıkardığı kırmızı bir mendile sümkürdü. 'İşte general dediğin böyle olur! Erkek adam olduğu bir bakışta anlaşılıyor! İmparatora benziyor biraz, hatta daha bile gösterişli. Vallahi insan bunu rahmetli Aleksandr sanabilir,' diye aklından geçirdi.

Konsey –Don Kurtuluş Konseyi diye biliniyordu– işini hiç acele etmeksizin yürütüyordu. Konsey başkanı Yüzbaşı Yanov'un önerisi üzerine, apolet ve her çeşit askerî rütbenin takılmasına ilişkin bir karar kabul edildi.

Krasnov çok iyi karşılanan bir konuşma yaptı. Lanet Bolşeviklerin pençesi altındaki Rusya'dan, Rusya'nın önceki görkeminden ve Don'un kaderinden dokunaklı bir dille söz etti. O anki durumun ana hatlarını çizdi, Alman işgaline kısaca dokundu ve Bolşevikler yenildikten sonra bağımsız bir Don'un mümkün olabileceğine değinerek söylevinin sonunu getirirken, kendisini onaylayanlar arasında coşkun bir heyecana yol açtı.

"Don bölgesini Askerî Konsey yönetecektir. Devrimle özgürlüklerine kavuşan Kazaklar, bütün o göz kamaştırıcı eski Kazak yaşayış düzenini yeniden kuracak ve biz, eski zamanlarda atalarımızın yaptığı gibi, çın çın öten güçlü seslerimizle şöyle bağıracağız. 'Biz durgun Don'un Kazakları, sana, taş yapılı Moskova'nın Beyaz Çarına hoş geldin deriz!'"

Aynı akşam Krasnov, onu çekimser otuz oya karşı yüz yedi oyla Don Kazakları Atamanı seçildi. Ne var ki bazı koşullarını konseye kabul ettirinceye kadar bu mevkiyi kabul etmedi. Ataman olarak sınırsız yetki, bazı temel yasaların da kabulünü istedi.

"Memleketimiz mahvolmak üzeredir! Bu mevkiyi ancak, atamana tam bir güven gösterilirse kabul edebilirim. Görevimi yaptığımdan iyice emin olarak çalışmalıyım; koşullar bunu gerektiriyor. Don'un

iradesinin yüce ifadesi olan konseyin tam güvenine sahip olduğum için, Bolşevik ahlak bozukluğunun ve anarşinin yerini, sağlam ve yasalara dayanan ölçülerin aldığından emin olmak isterim.”

Yasal ölçüler, Don'un şimdiki durumuna uydurulmak üzere azıcık değiştirilen eski imparatorluk rejimi yasalarından başka bir şey olmadığı için, konsey bunları seve seve kabul etti. Hatta Krasnov'un önerdiği bayrak bile eski günleri hatırlatıyordu: Kazakları, göçmenleri ve Kalmukları temsilen mavi, kırmızı ve sarı şeritler. Yalnız hükümet arması Kazak ruhuna uydurulmak için esaslı bir değişikliğe uğratılmıştı. Kanatlarını açmış, tırnaklarını çıkarmış iki başlı yırtıcı kartal yerine, yeni arma, kılıç, tüfek ve cephaneyle silahlanmış, bir şarap fıçısına ata biner gibi oturmuş, başında kalpak olan çıplak bir Kazak'ı temsil ediyordu.

Basit kafalı, dalkavuk yaradılışlı bir delege uşaklara yakışır bir soru sordu:

“Ekselans acaba temel yasalarda bir değişiklik önerecekler mi?”

Krasnov iltifatkâr bir tavırla gülümsedi ve bir şaka yapmanın sırası geldiğine hükmetti. Herkesin dikkat ve onayını kazanmış biri edasıyla kalabalığı süzdükten sonra cevap verdi:

“Evet, sanırım bir öneride bulunabilirim. Bayrak, arma ve ulusal marşla ilgili yüz kırk sekiz, kırk dokuz ve yüz ellinci maddeler üzerine Kızıl bayraktan gayrı her bayrağı, Yahudilerin beş yıldızlı armasından gayrı her armayı ve Enternasyonal'den gayrı her ulusal marşı kabul etmeye hazırım.”

Konsey gülüşmeler arasında bu öneriyi kabul etti ve uzun bir zaman atamanın bu şakası ağızdan ağıza dolaştı.

5 Mayıs'ta konsey dağıldı. Son söylevler verildi. Krasnov'un sağ kolu, Güney Grubu Komutanı Albay Denisov, ülkenin altını üstüne getiren Bolşevikleri yakın zamanda mahvedeceğine söz verdi. Ataman seçiminde gösterdikleri başarıdan ve cepheden en son alınan haberlerden duydukları büyük sevinç ve gönül rahatlığı içinde, delegeler evlerinin yolunu tuttu.

Son derece duyulanan ve sevincinden kabına sığamayan Panteley, Novoçerkask'tan dönüş trenine bindi. Atamanlığın iyi ellere geçtiğine, Bolşeviklerin çabucak yenileceğine ve oğullarının kısa süre için-

de çiftlik işlerinin başına döneceğine sarsılmaz bir inanç besliyordu. Trende dirseklerini açılır kapanır masaya dayamış otururken bile Don ulusal marşının veda ezgilerini hâlâ duyar gibiydi. Ona taze bir güç veren kelimeler bilincinin derinliklerine işlemişti ve ona öyle geliyordu ki, “durgun ve Hıristiyan Don,” gerçekten de “uyanık ve heyecan verici”ydi.

Ama tren daha Novoçerkask’tan fazla uzaklaşmadan, pencereden Bavyera süvarilerinin ileri karakol kuvvetlerini gördü. Bir atlı grubu demiryolu hattı yanından trene doğru geliyordu. Süvariler eyerlerinde rahat oturuyordu ve parlak tüylü, kısa kuyruklu atların sağrıları güneşin altında pırıl pırıl parlıyordu. Kaşları acıyla çatılarak öne doğru eğilen Panteley, atların Kazak topraklarını çiğneyen muzaffer toynaklarını seyretti. Atlılar geçtikten sonra, geniş sırtını pencereye verip kamburunu çıkararak uzun süre derin derin soluyarak oturdu.

II

DON’DAN kalkıp Ukrayna’dan geçerek Almanya’ya beyaz un, tereyağı, yumurta ve sığır götüren dizi dizi yük arabaları uzayıp gidiyordu. Her arabayı, gri-mavi üniformalı, sipersiz yuvarlak kasket giymiş süngülü bir Alman eri koruyordu; iyi deriden yapılmış Alman çizmeleri nalçalı topuklarıyla Don yollarını dövüyordu. Bavyeralı süvariler atlarını Don’da suvarıyordu. Ama Don-Ukrayna sınırında, silah altına alınmış genç Kazaklar, Petlura alaylarına karşı çarpışıyordu. Yeni kurulan On İkinci Don Kazakları Alayının hemen hemen yarısı, bir parça daha Ukrayna toprağı zaptedebilmek için Strabelsk yakınlarında çarpışmada can verdi.

Kuzeyde, Ust-Medveditskaya Stanitsası birkaç kere el değiştirdi. Önce bir Kızıl Ordu Kazak müfrezesi tarafından ele geçirildi, ama bir saat içinde Alekseyev’in Beyaz çeteciler müfrezesi onları sürüp attı ve sokaklar, çetenin belkemiğini meydana getiren lise ve kolej öğrencileriyle doldu.

Yukarı Don Kazakları, stanitsaları birbiri ardı sıra kaybederek, Kızılılarla birlikte Saratov eyaletinin sınırlarına doğru çekildi. Yaz sonunda hemen hemen bütün Koper bölgesini boşaltmışlar ve silah ta-

şıyabilecek her yaşta Kazak'tan kurulu Don Ordusu sınır boyunu ele geçirmişti.

Yeniden örgütlenen ve Novoçerkask'tan gelen subaylarla takviye edilen ordu, gerçek bir vurucu kuvvet halini almaya başlıyordu. Çeşitli ilçelerden gönderilen ufak müfrezeler karışık olduğu için, Alman savaşından sağ çıkan askerlerle yeniden muvazzaf alaylar kuruluyor, alaylardan tümenler meydana getiriliyor ve karargâhlarda askerlikten yetişme teğmenlerin yerine kıdemli albaylar atanırken, bir yandan da yavaş yavaş komutanlar bile değiştiriliyordu.

Yaz sonunda ordu Don sınırlarını aşmış, Voronej eyaletinin en yakındaki köylerini işgal etmiş ve Boguçar adlı taşra kentini kuşatmıştı.

• • •

Tatarski köyünden, Piyotr Melehov'un komutasındaki Kazak Bölüğü köyler, stanitsalar arasından geçerek dört günden beri kuzeye doğru yürümekteydi. Bölüğün sağ tarafında bir yerde, Kızıl Muhafızlar çarpışmayı göze almaksızın demiryolu hattına doğru çekiliyordu. Kazaklar yürüyüşleri sırasında hiç düşman izine rastlamadı. Hızlı yol almıyorlardı. Piyotr ve onunla birlikte bütün Kazaklar, konuyu tartışmaya bile gerek görmeksizin, ölümlerine giderken acele etmenin anlamı olmadığına ve günde otuz verstten fazla yol almamaya karar vermişti.

Beşinci gün Koper Irmağını aştılar. Çayırılığın üstünü muslinden* bir perde gibi oğul halinde tatarcıklar kaplamıştı; incecik, titreşimli vızıltılarının ardı arkası kesilmiyordu. Tatarcıklar atların, atlıların kulaklarına, gözlerine doluyordu. Atlar aksırıyor, başlarını sarsıyor, Kazaklar kollarını sallıyor ve sürekli kendi memleketlerinin ürünü olan tütünden içiyordu.

Hristonya sulanan gözünü kol yeniyle silerken, "Bir bu eksikti şimdi!" diye homurdandı.

Gregor sırtarak, "Gözüne mi kaçtı?" diye sordu.

"Zehirli olmalı, fena halde yakıyor gözümü!"

Hristonya kanlanmış gözkaşağını yukarı çekip nasırlı parmağını gözüne bastırdı, sonra dudaklarını büzerek bir süre elinin tersiyle gözlerini ovuşturdu.

* Muslin: Sık dokunmuş, parlak, ince, yumuşak bir tür kumaş.

Gregor, Hristonya'nın yanında at sürüyordu. Tatarski'den ayrıldıkları günden beri bir aradaydılar. Son birkaç hafta içinde eskisinden de çok şişmanlayan ve her zamankinden çok kadınca bir görünüş alan Anikuşka da yanlarından ayrılmaz olmuştu.

Bölük yüz kişiyi bulmuyordu. Piyotr'un yardımcısı, Tatarskili bir aileye içgüvey giren Başçavuş Latişev'di. Gregor'a takım komutanlığı verilmişti. Onun komutasındaki Kazakların hemen hemen hepsi de köyün alt ucundan toplanmış kimselerdi: Hristonya, Anikuşka, Fedot Bodovskov, Martin Şamil, İvan Tomilin, fasulye sırtına benzeyen Borşçiyov, ayıya benzeyen Zahar Korolyov, Prohor Zikov, Çingene kanından gelme Merkulov, Yepifan Maksayev, Yegor Sinilin ve daha başka bir sürü genç Kazak.

İkinci Takıma Nikolay Koşevoy, Üçüncü Takıma Yakov Koloveldin, Dördüncü Takıma da Potyolkov'un idamından sonra bizzat General Alferov tarafından üst çavuşluğa yükseltilen Mitka Korşunov komuta ediyordu.

Bölük İngiliz süratlisi ile ilerleyerek atları kızıştırıyordu. Yol, sel sularının doldurduğu çukurların yanından dolanıyor, söğütler ve sazlarla kaplı çukurlara dalıyor ve çayırların ortasından döne kıvrıla geçiyordu.

Naili Yakov'un pes perdeden çıkan bas kahkahası arka sıralarda gümbürdüyor ve yine Potyolkov'un yoldaşlarının kanını döktüğü için çavuş sırması kazanan Andrey Kaşulin'in ince tenor sesi karşılık veriyordu.

Piyotr Melehov, Latişev'le birlikte yürüyüş kolunun yanında at sürüyordu. Alçak sesle konuşuyorlardı. Latişev kılıcının yeni püskülü ile oynuyordu. Piyotr sol eliyle atını okşuyor ve hayvanın kulaklarının arasını kaşıyordu. Latişev'in tombul yüzünde bir gülümseme vardı ve seyrek bıyıklarının altından, dipleri tütünden sararmış dişleri kara kara görünüyordu.

Kazaklar da kendi aralarında konuşuyor, bazı bazı sırayı bozarak beşi yan yana at sürüyordu. Bazıları, tanımadıkları bu bölgeyi, su dolu çukurlarıyla çopur bir suratı andıran çayırlığı, uzaktan yeşil bir barikat gibi duran söğütleri ve kavakları dikkatle inceliyordu. Donanımlarından anlaşıldığına göre uzun bir yolculuğa çıkmışlardı. Heybelerini

tıka basa giyecek ve teçhizatla doldurmuş, kaputlarını dikkatle dürüp eyerlerinin ardına kayışlarla bağlamışlardı. Atların koşum kayışlarına teker teker güzelce balmumu çekilmişti; onarılmamış, bakımı yapılmamış tek şey kalmamıştı. Daha bir ay önce savaş çıkmayacağından emindiler, ama şimdi atlarını sürerlerken, kan dökülmeden olmayacağını anlamışlardı. Her birinin kafasından geçen, 'Bugün postun sağlam, ama yarın çıplak arazide postunu kuzgunlar tabaklayacaktır,' düşüncesi idi.

Evleri saz damlı bir köyden geçtiler. Anikuşka pantolonunun cebinden ev yapımı bir parça çörek çıkardı, yarısını ısırıp kopardı ve çenesi bir tavşaninki gibi oynayarak çöreği çiğnedi.

Hristonya ona bakarak, "Acıktın mı?" diye sordu.

"Acıkmayayım mı? Karım yaptı bu çöreği."

"Ziftlen bakalım! Sendeki herhalde domuz midesi olmalı!" dedi ve şikâyetçi, öfkeli bir tonla ekledi Hristonya:

"Amma da yiyor be pis herif! Neresine sığdırır bu kadar şeyi?" Gregor'a döndü, "Bugünlerde pek berbat bir biçim aldı bu be! Öyle iriyarı da değil, ama yine de patlayıncaya kadar tıkınıyor."

"Ben kendi malımı yiyorum. Şöyle koyun etinden esaslı bir akşam yemeği yedin mi, sabah erkenden kalkarsın. Benim değirmen ne yemem öğütür, anlarsın ya!"

Anikuşka kıkır kıkır gülüp Gregor'a göz kırptı; Hristonya öfkeyle bir tükürük attı.

"Piyotr Panteleyeviç, geceyi nerede geçireceğiz? Atların iflahı kesildi!" diye bağırdı Tomilin.

Tomilin'i Merkulov da destekledi:

"Gün batıyor."

Piyotr kamçısını salladı:

"Belki öbür köyde kalırız. Belki de Kumiljensk'e kadar sıkarsız dişimizi."

Merkulov kara, kıvrıkcık sakalının içinden gülümseyerek Tomilin'e fısıldadı:

"Alferov'un gözüne girmek için acele ediyor domuz oğlu domuz!"

Merkulov'un sakalını düzeltirken birisi ona oyun oynamış, sakalını eğri bir hançer biçiminde kırpmıştı. Bu görünüşünden ötürü

Merkulov'la hep dalga geçerdiler. Nitekim şimdi de Tomilin takılmaktan kendini alamamıştı:

“Peki sen kimin gözüne girmeye çalışıyorsun bakalım?”

“Ne demek istiyorsun?”

“Sakalını general gibi düzelttiymişsin ya! Herhalde böyle bir sakalın olduğu için hemen sana bir tümen vereceklerini sanıyorsun ha?”

“Sersem sen de! Seninle ciddi iki laf edilmez mi be?”

Şakalar gülüşmeler arasında öteki köye vardılar. Konak yeri ayarlamak üzere önden yollanan Andrey Kaşulin ilk evin önünde karşıladı onları.

“Bizim takım, beni takip et! Birinci Takım, oradaki şu üç eve, İkinci Takım, sol taraftaki şuna. Üçüncü Takım, kuyunun yanındaki dört kulübeye.”

Piyotr atını sürüp Kaşulin'in yanına vardı:

“Bir şeyler duydun mu? Soruşturdu mu hiç?”

“Buralarda onların kokusundan bile eser yok. Ama bol bol bal var çocuklar. Bir kocakarının üç yüze yakın kovanı var. Bu gece kovanlardan birini mutlaka kırarız.”

“Sersemliği bırak. Öyle bir şey yapmaya kalkarsan ben senin kafanı kırarım!” Piyotr kaşlarını çatıp kamçısının ucuyla hayvanına dokundu.

Konaklayacakları yerleri bulup atlarını tavlalara çektiler. Karanlık bastırdı. Köylüler Kazaklara akşam yemeği verdi; sonra askerler avlulara çıkıp odun yığınlarının üzerine oturdu. Bir süre konuştuktan sonra konaklama yerlerine çekildiler uyumak için.

Bölük şafakla birlikte tekrar Kumiljensk'e doğru yola çıktı. Ama biraz yol aldıktan sonra artlarından bir ulak yetişti. Piyotr ulağın getirdiği postayı açtı. Sanki kâğıt çok ağırmış da tutması güç oluyormuş gibi mektubu parmaklarıyla sımsıkı kavrayarak eyerinin üstünde sallana sallana okudu. Gregor atını sürüp onun yanına geldi.

“Emir mi?” diye sordu.

“Hı-hım!”

“Ne diyor?”

“Bölüğün komutasını başkasına devredecekmişim. Benimle aynı kuradan olan bütün askerler 28. Alayı kurmak için çağrılıyor. Topçularla makineli tüfekçiler de dahil.”

“Geri kalanlar ne olacak?”

“İşte, geri kalanlar da Arjenovskaya’daki 22. Alay komutanının emrine girecekmiş. ‘Derhal!’”

Latişev yanlarına geldi, emri aldı, kalın dudakları seğirerek bir kaşı keskin bir kavisle kalkmış olarak okudu.

“İleri!” diye haykırdı Piyotr. Kazaklar atlarını adi yürüyüşle sürdürdü; aralarında bakışıyor ve konuşmasını bekledikleri Piyotr’u süzüyorlardı. Kumiljensk’e vardıklarında Piyotr onlara emri bildirdi. Eski kura Kazakları sağa sola koşuşarak dönüş hazırlıklarına koyuldu. Geceyi Kumiljensk’te geçirip, her biri kendi yerine gitmek üzere ertesi gün şafakla dağılarak yola çıkmaya karar verdiler. Piyotr bütün gün hep kardeşiyle konuşmak için fırsat arayıp durmuştu. Kardeşinin konakladığı yere gitti.

“Meydan yerine gel,” diye çağırdı Gregor’u.

Gregor sesini çıkarmadan onun peşinden çıktı. Mitka Korşunov koşa koşa arkalarından geldi, ama Piyotr tersledi onu:

“Çekil git Mitka! Kardeşimle konuşmak istiyorum.”

“İyi ya, konuş,” diye anlayışlı bir tavırla gülümsedi Mitka ve geride kaldı.

Gregor göz ucuyla Piyotr’a baktı ve onun kafasından bir şeyler geçirdiğini hemen anladı. Havadan sudan söz açmaya çalıştı:

“Ne garip değil mi? Köyümüzden topu topu yüz verst uzaklaştık, ama buralarda halk bambaşka. Ne dilleri bizimkine benziyor, ne yapıları. Şu bahçe kapısına bak; üstünde saçak var, tıpkı bir adak yeri gibi. Bizde böyle kapı olmaz. Bir de şuna bak!” Bir evi işaret ediyordu. “Şu evin sekisinin üstünde de bir sayvan var. Kalaslar çürümesin diye mi acaba?”

“Öf be, çenesi düşük!” diye parladı Piyotr. “Buraya bunları konuşmaya gelmedik. Hadi şu çitin yanına gidelim, millet bize bakıyor.”

Meydandan gelen köylüler onları merakla süzüyordu. Bol, mavi bir gömlek ve solmuş pembe şeritli bir Kazak kasketi giymiş yaşlı bir adam atları için yulaf isteyip istemediklerini sordu. Piyotr adama teşekkür etti, ihtiyar da yoluna gitti.

Gregor sabırsızlık içinde kaşlarını çatarak, “Ee, neymiş konuşacağın bakalım?” diye sordu.

“Her şeyi.” Piyotr sıkılğan, utangaç bir tavırla gülümsedi ve bıyıklarının uçlarını dişledi:

“Grişa, zaman öyle bir zaman ki, bir daha birbirimizi göremeyebiliriz...”

Gregor’un ağabeyine duyduğu yarı bilinçsiz düşmanlık birdenbire kayboldu, Piyotr’un zavallı gülümseyişi ve sevecen ses tonuyla silinip yok oluverdi. Piyotr dudaklarında aynı mutsuz gülümseyiş olduğu halde, kardeşine sevgiyle bakıyordu. Sonra gülümsemeyi bırakıp yüz çizgileri sertleşerek konuştu:

“Namussuzların halkı nasıl ikiye ayırdığını görüyorsun! Pullukla tarla sürer gibi birini bir yana, öbürünü öbür yana. Çok berbat günler yaşıyoruz. Örneğin sen benim öz kardeşim olduğun halde, seni anlayamıyorum. Tanrı şahidim olsun anlayamıyorum! İçimde öyle bir duygu var, sanki sen gitgide benden uzaklaşıyormuşsun gibi. Haklıyım değil mi? Haklı olduğumu biliyorsun. Kızılılara katılacağından korkuyorum. Daha kendini bulamadın sen Grişa.”

“Peki sen buldun mu?” diye sordu Gregor, kalkerli bir tepenin ardında batan güneşe bakarak. Batı yönünde bütün gök, güneş battıktan sonra vuran parlaklıkla tutuşmuş gibiydi ve yanık karası parça parça bulutlar ufuktan öteye kaçıyordu.

“Evet, buldum. Ben yolumu buldum. Beni bu yoldan çıkaramazsın. Ben senin gibi sendelemem Gregor.”

“Hadi!” Gregor’un dudakları bir gülümsemeyle kıvrıldı.

“Yok yok, sendelemem ben!” Piyotr öfkeyle bıyığını buruyor, bir şeyden gözleri kamaşmış gibi kirpiklerini kırpıştırıyordu. “Boynuma ip bağlasan yine beni Kızılılara sürükleyemezsin. Kazaklar onlara karşı, ben de öyle! Kazaklara karşı çıkmak istemiyorum, çıkmayacağım da! Nasıl söyleyeyim bilmem ki... Akıl kârı değil yani, bana aykırı geliyor.”

Gregor yorgun bir tavırla, “Bırak bu konuşmayı!” dedi ve konakladığı yere gitmek üzere döndü. Avlu kapısında Piyotr durup sordu:

“Söyle bana, bilmek istiyorum... Söyle bana Gregor, onlara katılmayacaksın değil mi?”

“Sanmıyorum... Bilmiyorum.”

Gregor istemeye istemeye ve belli belirsiz cevap verdi. Piyotr içini çekti, ama kardeşine daha fazla soru sormadı. Avurtları çökmüş bir

halde, huzursuzluk içinde uzaklaştı. O da, Gregor da acıyla biliyordu ki, birlikte tepmiş oldukları yol, artık girift bir deneyimler ormanında kaybolmuş gitmişti. Tıpkı bir yamaçtan aşağı inen keçi yolunun tam aşağıda ansızın sık bir fundalıkta son buluşu gibi.

• • •

Ertesi gün Piyotr bölüğün yarısını alıp Vyeşenskaya'ya doğru yola koyuldu. Geri kalan gençler Gregor'un komutasında, Arjenovskaya'ya doğru yola çıktı. Sabahın ilk saatlerinden beri güneş amansızca kavuruyordu. Bozkırı kahverengi bir pus kaplamıştı. Tepelerin mavi çizgileri arkalarında heyula gibi yükseliyor ve safran sarısı bir sel halinde kumlar uzanıyordu. Ter içindeki atlar âdeta salına salına yürüyordu. Kazakların suratları güneşten kararmış, kızarmıştı. Eyer kayışları, üzengi demirleri öyle kızmıştı ki, çıplak elle dokunmaya olanak yoktu. Orman bile serin değildi; orada bile hava rutubetli ve yağmur kokusuyla yüklüdü.

Kör bir özlem Gregor'u rahatsız ediyordu. Eyerde sarsıla sarsıla giderken bütün gün hep bağlantısız düşünceler içinde gelecek üzerine kafa yormuştu. Piyotr'un sözleri tespih taneleri gibi kulaklarında çın çın ötüyordu. Pelinotunun acı lezzeti dudaklarını kavuruyor, yol sıcaktan tütüyordu. Kahverengiye çalan altın sarısı bozkır güneşin altında boylu boyunca uzanıyor, bozkırın üzerinde dolaşan kuru meltemler kavruk otları oynatırıp tozları havalandırıyordu.

Akşama doğru buzlu camı andıran bir pus güneşi perdeledi. Gök yüzü soldu, külrengini aldı. Batıda toplanan yaşlı bulutlar, incecik bir ipliğe benzeyen ufkun üzerinde hemen hemen hiç kıpırdamaksızın asılı kaldı, sonra kenarları şeker beyazlığı alan kahverengi kuyruklarını insanı sinirlendirecek kadar alçaktan sürükleyerek, rüzgârın önüne katılıp akarak gelmeye başladılar.

Müfreze bir çayı geçerek kavak korusuna vardı. Rüzgârdan oynayan yapraklar süt mavisi altlarını göstererek, derinden derine mırıltılar çıkarıyordu. Koper Irmağının ötesinde bir yerde, parlak gökkuşağına takılı bulutların beyaz kenarlarından yanlamasına bir yağmur ve dolu sağanağı iniyordu.

Geceyi ıssız, ufak bir köyde geçirdiler. Gregor atının işini gördükten sonra arı kovanlarının durduğu yere gitti. Ev sahibi olan kıvırcık saçlı, yaşlıca Kazak kaygılı bir sesle konuştu:

“Şu kovanı görüyor musunuz? Oğulu geçen gün aldım, şimdi bütün genç arılar nedense ölüyor. Bakın, arılar ölüleri dışarı çıkarıyor.” Kütük biçimindeki kovanın yanında durdular, ev sahibi kovanın çıkış yerini işaret etti. Arılar hafif bir vızıltıyla, ölen genç arıları dışarı sürüklüyor, sonra onları alarak uçuyordu.

Ev sahibi gözlerini kısıp dudaklarını üzüntüyle büktü. Sarsıla sarsıla yürüyor, yürürken de kollarını şiddetle ve acemice sallıyordu adam. Koskoca arı topluluğunun, ağır bir tempoyla ilerleyen işlerini hep birlikte ve uyum içinde gördükleri bu arı bahçesinde, ev sahibinin hareketlerindeki kabalık ve böyle gereksiz enerji harcaması yersiz geliyordu insana. Gregor adama belli belirsiz bir nefretle baktı. Adamın çabuk çabuk ve kulağı tırmalayan konuşması bu duyguyu şiddetlendirdi:

“Arılar için verimli bir yıl. Yabani kekikler güzel çiçek açtı, arılar da iyi bal verdi. Petek çerçeveleri kovanlardan daha iyi sonuç veriyor. Şunlardan yine bir miktar satın alacağım...”

Gregor tutkal kıvamında koyu balla tatlılaştırılmış çaydan içmek için mutfakta oturdu. Bal burcu burcu ot ve yabani çiçek kokuyordu. Çayı, uzun boylu, yakışıklı bir askerin karısı olan ev sahibinin kızı koydu. Kocasını kızlarla birlikte çekildiği için babası uysal, sakın davranıyordu ona. Kızının, kirpiklerinin altından Gregor’a kaçamak bakışlarını görmezden geliyordu. Kız çaydanlığı almak için uzandığı sırada, Gregor onun koltuk altlarındaki pırıl pırıl, kıvrırcık siyah kılları gördü. Gözleri birkaç kez kızın araştıran, soran bakışlarıyla karşılaştı ve göz göze geldikçe de kızın yanaklarını al bastığını, ılık ılık gülümsemişliğini fark eder gibi oldu Gregor.

Çaydan sonra, “Yatağını ön odaya yapacağım,” dedi kız ve yastıkla kilim getirmeye gitti. Gregor’un yanından geçerken, onu, açıklığını açıkça belli eden bakışlarıyla yaktı kavurdu kız. Yastığı kabartırken sanki önemsiz bir şeyden söz ediyormuş gibi ve acele acele, alçak sesle, “Ben sundurmada yatarım,” dedi. “İçerisi boğucu oluyor, hem pireler de ısırıyor...”

Gregor sadece çizmelerini çıkarmakla yetindi ve ihtiyar Kazak’ın horlamasını duyar duymaz sundurmaya, kıza gitti. Kız yanında Gregor’a yer açtı, gocuğu kendi üstüne çekip, sesini çıkarmadan yattığı yerden bacaklarını Gregor’a dokundurmayla başladı. Dudakları kuruydu, sertti

ve soğan, aynı zamanda âdeta elle tutulur bir tazelik kokuyordu. Gregor şafak sökene kadar onun narin, esmer kollarında yattı. Kız bütün gece Gregor’u deli gibi kendine çekip doymak bilmeyen bir hırsla okşadı, gülüşmeler, şakalar arasında kan çıkarıncaya kadar ısırды dudaklarını Gregor’un ve boynunda, göğsünde, omuzlarında ısırın öpüşlerinin mavi lekeleriyle, bir hayvanınkini andıran ufacık dişlerinin izlerini bıraktı. Horozların üçüncü ötüşünden sonra Gregor kulübeye gitmek için kalkmaya davrandı, ama kız onu geri çekti.

Gregor düşük bıyıklarının altından gülümseyip fazla zorlamadan kendini kurtarmaya çalışarak, “Bırak gideyim şekerim, bırak gideyim benim küçük böğürtlenim!” diye yalvardı.

“Biraz daha... yat!”

“Ama görecekler bizi. Az sonra gün ışıyacak.”

“Aman, görürlerse görsünler!”

“Peki ya baban?”

“O biliyor.”

“Ne demek yani?” Gregor kaşlarını hayretle kaldırdı.

“İşte, yani... dün, eğer subay yatmak isterse yatabileceğimi söyledi bana, yoksa kocam yüzünden atı alacağınızı ya da daha kötü şeyler yapacağınızı söyledi... Kocam Kızılılarla gitti de...”

“Ya, demek öyle!” Gregor küçümser gibi gülümsedi, ama içinden yaralanmıştı.

Bu tatsız duyguyu uzaklaştıran da yine kız oldu. Gregor’un pazısıyla oynarken ürpererek konuştu:

“Benim sevgili kocamın sana benzer yeri yok...”

“Ya neye benziyor öyleyse?” diye sordu Gregor, uykusu dağılmış bir halde gözlerini dikmiş, rengi açılan gök kubbeye bakıyordu.

“İşe yaramaz o... zayıf...” Dürter gibi Gregor’a sokuldu, sanki boğazına kuru hıçkırıklar düğümlemiş gibiydi. “Bir gün bile yaşamının tadını alamadım onunla. O bir kadının isteklerine cevap veremez.”

Çiyle yüklü bir çiçek taçyapraklarını nasıl açarsa, bu garip kızın çocuk gibi saf ruhu da Gregor’un önünde öylesine açılıvermişti. Gregor sarhoştı sanki, üstelik acıma duygusu da kabarmıştı. Talihin önüne çıkardığı bu dostunun karmakarışık saçlarıyla oynarken yorgun gözlerini kapadı.

Sundurmanın saz çatısından ayın soluk ışığı sızıyordu. Kayan bir yıldız ufka doğru hızla düşerken, kü rengini alan gökte çarçabuk sünen fosforlu bir iz bıraktı. Gölcükten bir ördeğin vak vakı duyuldu, erkeği de aşktan kısılmış sesiyle ona cevap verdi.

Gregor kulübeye gitti. Boşalan vücudu hafiflemişti, halka halka yayılan tatlı bir yorgunlukla su üstünde yüzer gibiydi. Dudaklarında kadının dudaklarının tuzlu tadıyla, belleğinde Kazak kadının aç bedeninin hayalini ve ot balı, ter ve sıcaklık karışımı kokusunu titizlikle saklayarak uyuyakaldı.

İki saat sonra Kazaklar onu uyandırdı. Prohor Zikov, Gregor'un atını kapatıp avlu kapısının dışına çekti. Gregor ev sahibine veda etti ve adamın alev alev yanan düşman bakışları karşısında kılı bile kıpırdamadan, eve doğru giden kızına başıyla selam verdi. Kadın başını eğdi; ince, solgun dudaklarının kenarlarına bir gülümseme, aynı zamanda da pişmanlıktan ileri gelen belli belirsiz bir üzüntü ifadesi yapımıştı.

Gregor atının üstünde yan sokaktan ilerlerken başını çevirip geriye bir göz attı. Yol, Gregor'un geceyi geçirdiği kulübenin kenarından dolanıyordu. Gregor döşediğini paylaştığı kadının çitin öbür yanında, kahverengi avucunu gözlerine siper ederek arkasından bakmakta olduğunu gördü. Gregor hiç umulmadık bir özlemle dönüp baktı ve kadının yüzündeki ifadeyi seçmeye, onun bütün vücudunu görmeye çalıştı. Ama yapamadı. Sadece, güneşin ağır, dairesel ilerleyişini izleyen ayçiçeği gibi, onun kendisini izleyen başını görebildi.

• • •

Mihail Koşevoy'u, Vyeşenskaya'dan cepheye kadar yaya sürdüler. Fedoseyev stanitsasına vardığında, stanitsa atamanı onu bir gün alıkoymdu, sonra yanına muhafız katarak gerisin geri Vyeşenskaya'ya gönderdi.

"Neden geri gönderiyorsunuz beni?" diye kâtime sordu Mihail.

Adam isteksiz isteksiz, "Vyeşenskaya'dan emir aldık," diye cevap verdi.

Vyeşenskaya'ya vardığında nedenini anladı; meğer anası, köy heyetinin önünde diz üstü çöküp aksakallara yalvarmış, onlar da köylüler adı-

na bir dilekçe verip Mihail'in ilçe harasına sürücü olmasını istemiş. Dilekçeyi atamana bizzat Miron Korşunov götürüp adamı kandırabilmiş.

Bölge atamanı önünde hazır olda duran Mihail'i azarladı, sonra ses tonunu azaltarak söylevini kızgın bir şekilde bitirdi:

“Don'un savunulmasında Bolşeviklere güvenemeyiz! Şimdilik haraya git de sonrasını düşünürüz bakalım. Gözünü aç, dikkat et domuzoğlu domuz! Anana acıdık, yoksa seni... Hadi çek arabanı!”

Mihail kavrulmuş sokaklardan yanında muhafız olmaksızın geçti. Yürüdüğü bunca versten sonra yorgun düşmüştü, ayakları ona itaat etmek istemiyordu. Gece bastırırken köyüne ancak atabildi kapağı. Ertesi gün de anasının döktüğü gözyaşları ve okşamalarından sonra, anasının yaşlanmakta olan yüzünün, saçlarına düşen ilk kırların anısını da yanında götürerek haraya gitmek üzere atını sürdü.

Karginskaya'nın güneyinde yirmi sekiz verst uzunluğunda, altı verst genişliğinde bakir bir bozkır parçası uzanıyordu. Bu binlerce dönümlük toprak parçası ilçe aygırları için otlak olarak ayrılmıştı. Her yıl, Aya Yorgi gününde aygırların sürücüleri hayvanları kışlık tavlalarından çıkarır, çayıra çekerdi. İlçe mal müdürlüğünden alınan parayla bir kapalı ahır, sürücüler, bakıcılar ve veteriner cerrah için de bir kulübe yapılmıştı. Vyeşenskaya ilçesi Kazakları her yıl kısıraklarını getirir, veterinerle bakıcılar da kısırakların on dört el* boyundan kısa, dört yaşından da küçük olmamalarına dikkat ederdi. Sağlıklı kısıraklar kırkar atlık sürülere ayrılır ve her aygır kendi sürüsünü peşine katıp, kısıraklarını kıskançlıkla gözeterek çayıra götürürdü.

Mihail, ailesinin biricik atı üstünde çiftliğe gitti.

Annesi gözyaşlarını önlüğüne silerken, “Belki kısırağımız kulunlar... Ona göz kulak ol, fazla zorlama hayvanı,” dedi. “İkinci bir ata çok ihtiyacımız var.”

Öğle vakti bir dere yatağı üzerinden yükselen buharlı pusun ardından Mihail, kulübeyle ahırların havanın etkisiyle lekelenmiş kurşuni çatısını; daha uzakta, doğu yönünde, kahverengi bir leke halinde bir küme atın gölcüğe doğru koşmakta olduğunu gördü. Bir atlı –oyuncak bir ata binmiş, oyuncak bir binici– atların yanı sıra dörtnala gidiyordu.

* Dört pusluk (parmak) bir ölçü, –çev.

Mihail barakaların bulunduğu avluya atını sürüp girdi, yere indi, dizginleri sundurmanın direğine bağladı ve içeri girdi. Geniş koridor-da sürücülerden biriyle karşılaştı; bu, tıknaz çilli bir Kazak'tı.

Adam Mihail'i tepeden tırnağa kadar iyice bir süzerek dostça olmayan bir tonla, "Kimi istiyorsun?" dedi.

"Nezaretçiyi istiyorum."

"Burada yok. Dışarı çıktı. Onun yardımcısı burada. Soldan ikinci kapı. Ne yapacaksın onu? Neredensin sen?"

"Sürücü olarak geldim."

"Amma da adam yollarlarmış ha!.." Kazak mırıldana mırıldana kapıya doğru gitti. Omuzuna attığı kemendinin ipi ardından sürükleniyordu. Kapıyı açan adam, sırtı Mihail'e dönük vaziyette, daha yumuşak bir sesle, "İşimiz ağırdır kardeş," dedi. "Bazen üst üste birkaç gün at sırtından inmeyiz."

Mihail gözlerini adamın yuvarlak omuzlarına, çarpık bacaklarına dikti. Kapı aralığından vuran ışığa karşı adamın eğri büğrü vücudunun bütün çizgileri açık seçik bir silüet halinde belli oluyordu. Adamın orak gibi çarpık bacakları Mihail'in hoşuna gitti. 'Görünüşe göre herif kırk yıl eyersiz bir fıçıya binmiş sanki,' diye aklından geçirdi, el yordamıyla kapının mandalını bulmaya çalışırken.

Nezaretçi yardımcısı yeni sürücüyü yukarıdan bakan bir kayıtsızlıkla kabul etti. Az sonra nezaretçinin kendisi geldi. Ataman Alayında başçavuşluk yapmış irikiyım bir Kazak'tı. Mihail'i istihkak listesine geçirmeleri için emir verip, Mihail'le birlikte merdiven başına çıktı.

"At terbiye edebilir misin?" diye sordu. "Biniciye alışmamış ata bindin mi hiç?"

Mihail açık yüreklilikle, "Pek bindim diyemem," dedi ve o anda nezaretçinin terli yüzünde bir hoşnutsuzluk gölgesinin belirip kaybolduğunu fark etti. Adam gözlerini dikmiş Mihail'e bakıyor, bir yandan da sırtını kaşıyordu.

"Kement kullanabilir misin" diye sordu.

"Kullanırım."

"Atlara iyi davranırsın değil mi?"

"Evet."

"Onların insanlardan farkı yoktur, sadece konuşamazlar. İyi davran onlara!" diye emretti ve birdenbire galeyana gelerek bağırды: